

FUNKCJE EPITETU W ODBIORZE UTWORU POETYCKIEGO

Nauczanie języka polskiego w szkole podstawowej opiera się przede wszystkim na pracy z utworem literackim. Bardzo często punktem wyjścia do jakichkolwiek działań nauczyciela, staje się **tekst poetycki**.

Twórca utworu w szczególności poezji, stosuje różne zabiegi stylistyczne, aby w pełni wyrazić to, co myśli, a czyni to co często przy pomocy tropów stylistycznych.

Zainteresowały mnie głównie **epitety i ich funkcje w odbiorze utworu poetyckiego**.

Zaciekawiło mnie, czy i w jakim stopniu ułatwiają one odbiór, przede wszystkim utworów lirycznych.

Literatura piękna niesie ze sobą ogrom wartości poznawczych, estetycznych i moralnych. Każdy z nas żyje w świecie różnorodnych zdarzeń, które są bardziej lub mniej podobne, ale nigdy takie same. Książka wprowadza każdego czytelnika w ten sam zorganizowany świat, który w toku zajęć lekcyjnych można omówić z uczniami, pomagając im wydobyć z tego świata to, co wartościowe.

Tekst literacki o znaczeniu przenośnym zjawia się już w literaturze dziecięcej w postaci baśni, które mają oddziaływać wychowawczo. W rozumieniu takiego tekstu przez dziecko, występują pewne **różnice jakościowe**. Nie oznacza to, że dziecko rozumie z wiekiem więcej z przeczytanego tekstu, lecz że tekst ten odbiera inaczej.

Wykorzystując naturalne skłonności dziecka do poczucia całościowego zjawisk kultury, należy możliwie najszybciej uświadamiać specyfikę znaczeń np. barwy i kreski dla obrazu a słowa dla literatury.

Zwrócenie uwagi na tworzywo językowe, pozwala wyodrębnić dzieło literackie, a wtedy odbiór utworu staje się pełniejszy, bardziej emocjonalny.

Jeżeli dostatecznie wcześnie nie uświadomimy dziecku funkcji słowa wykorzystując do tego odpowiedni okres jego rozwoju, to możemy osłabić wpływ, jaki wywiera literatura na osobowość człowieka.

Kształcenie literackie przywiązuje dużą wagę do realizacji celów kształcących, zmierza do wyposażenia uczniów w cechy instrumentalne, po to, aby w przyszłości dziecko potrafiło właściwie odbierać utwory poetyckie. Przygotowuje dziecko do pełnej roli czytelnika, rozwijając jego **kompetencje czytelnicze**. Wiąże się to z koniecznością przyswojenia wiedzy ogólnej o literaturze a przede wszystkim wykształcenia sprawności w jej stosowaniu.

Zastanówmy się zatem, co myśli?, co czuje? ale również czego szuka? w literaturze uczeń klasy IV.

Jak twierdzą psycholodzy ten etap życia dziecka charakteryzuje koniec fazy myślenia konkretno- wyobrazeniowego. Następuje silny rozwój myślenia abstrakcyjnego w porównaniu z poprzednimi trzema latami nauki szkolnej. Dziecko w tym okresie zdolne jest w większym stopniu do wyodrębniania cech ogólnych, potrafi przeprowadzać działania logiczne.

Należy jednak pamiętać, że słowom oznaczającym pojęcia abstrakcyjne, dziecko chętnie nadaje znaczenie konkretne, często utożsamia pojęcia naukowe z pojęciami potocznymi. Choć dziecko w okresie myślenia abstrakcyjnego zdolne już jest do niektórych operacji umysłowych, musimy pamiętać, że **najlepiej zapamiętuje to, co jest użyteczne w rzeczywistych działaniach**.

Dziecko nie musi mówić o lekturze, ale może wypowiadać się w innym tworzywie np. w grach dramatycznych, inscenizacji, w rysunku lub śpiewie.

Predyspozycje psychiczne ucznia klasy IV skłaniają więc do takiej organizacji procesu dydaktycznego, w którym będziemy prowokować uczniów do działań, przeplatających zabawę z ćwiczeniami. Wykorzystując do tego bagaż literacki dziecka poprzez zabawę, należy pogłębiać świadomość literacką ucznia dla pełniejszego, dojrzałego odbioru. Nauczyciel będzie organizatorem, zachęcającym do działania, które jest wynikiem myślenia.

Proponowanym przez wielu pedagogów, sposobem kształcenia odbioru tekstu literackiego przez uczniów niższych klas szkoły podstawowej jest tzw. „**analiza pozawerbalna**”.

Wykorzystuje ona swoisty kształt świata dziecka, łatwość przekładu słowa na gest, barwę, kształt czy dźwięk.

Analiza pozawerbalna odwołuje się do wypowiedzania się odbiorcy sztuki na jej temat poprzez działalność, w wypadku dziecka realizowanej na podłożu zabawy.

Wynika to z naturalnej tendencji dziecka do manifestowania swych uczuć w formie zachowań, będących ekspresjami różnych sztuk: śpiewu, malowania, gier czy mówienia. Istotną rolę odgrywa tu wyobraźnia, która potrafi pokazać świat w innej perspektywie. Analiza pozawerbalna jest więc podstawą gotowości do sztuki, przekłada obraz literacki na wypowiedź plastyczną, ruchową, przygotowując miejsce do operowania pojęciami.

Choć dziecko w wieku 10- 11 lat nie jest jeszcze całkowicie zdolne do myślenia pojęciowego, do systematyzowania wiedzy, ale niedługo będzie i należy je do tego przygotować.

Kształcenie literackie w klasie IV można by nazwać etapem „**inicjacji estetycznej dziecka**”. Wszystkie dotychczasowe kontakty z literaturą nie miały charakteru świadomego, służyły rozrywce, zabawie, wychowaniu lub ćwiczeniom językowym. Od klasy IV mają rozwijać świadomość literacką dziecka, uczyć nie całościowego odbioru poezji, odczytywać symbolikę utworu, dążyć do odkrywania sensu utworu. Trzeba więc stopniowo poszerzać obserwację zjawisk literackich i rozumienie języka literatury. Na tym etapie należy przygotowywać ucznia do obserwowania różnorodnych zjawisk literackich, których nie musi nazywać. Proces kształcenia literackiego ma być zainicjowany. Punktem wyjścia musi być konkretny, pojedynczy tekst, ale dobór kolejnych, ich porządek powinien być podległy ogólnej problematyce, stopniowej według trudności tak, aby zbudować w świadomości dzieci pewną całość.

Element nauczania języka polskiego, jakim są tropy stylistyczne, również zapoczątkowany w klasie IV ma charakter propedeutyczny. Jest to wstępny etap pracy, ćwiczenia uwrażliwiające dzieci na słowo, szczególnie poetyckie. Dzieci zaczną dostrzegać, analizować, stosować dla uplastycznienia opisu lub upiększenia wypowiedzi coraz więcej epitetów. To pozwoli im wartościować swoje opinie, dotyczące literatury. I choć słowo epitet znajdzie się w biernym słowniku dziecka kl. IV, to w dalszym procesie kształcenia w szkole podstawowej znajdzie swe miejsce w słowniku czynnym. Będzie świadomie używanym pojęciem przy analizie i interpretacji coraz to bardziej skomplikowanych przykładów z literatury.

Podsumowując należy dążyć do tego, aby odbiór tekstu literackiego przez dziecko, był aktywnością twórczą. Należy mu tą aktywność umożliwiać, poprzez stwarzanie sytuacji wzbogacających jego doświadczenie oraz rozwijanie sprawności posługiwania się językiem.

Powinniśmy jako nauczyciele zwracać uwagę na specyfikę utworu, różnorodność środków wyrazowych, najpierw na poziomie intuicyjnym.

W dalszych okresach nauczania tę różnorodność nazywając, uświadamiać istotę ich odmienności w celu właściwego odbioru tekstu literackiego.

Literatura:

1. Baluch A., Poezja współczesna w szkole podstawowej, WSiP, Warszawa 1984
2. Baluch A., Archetypy literatury dziecięcej, Warszawa 1993
3. Chrzastowska B., Lektura i poetyka
4. Dubisz S., Nauka o języku dla polonistów, Warszawa 1996
5. Guttmejer E., Rozumienie treści symbolicznych przez dzieci z klas III-V, Warszawa 1982
6. Kulawik A., Zarys poetyki

Opracowała

Barbara Piekut
nauczyciel języka polskiego
w szkole podstawowej w Turzu